

Мовна адаптація тексту у процесі діяхронічного перекладу (на матеріалі “Кентерберійських оповідань” Дж. Чосера)

На фоні процесу глобалізації суспільства яскраво виявляються тенденції до збереження національно-культурної незалежності та підвищується зацікавленість до відтворенням літературно-історичної спадщини. Зокрема, здійснюються спроби відтворення художніх творів далеких епох сучасною мовою.

В.С. Виноградов пропонує розрізняти два підходи до перекладу художнього тексту – “синхронний” та “діяхронний”. Під “діяхронним” перекладом вчений розуміє переклад творів попередніх епох, необхідність якого спричинена значною часовою та культурологічною дистанцією між оригіналом і сучасним читачем. Часові рівні мов оригіналу і перекладу вже не є співвідносними, а екстралінгвістичні характеристики відповідних епох різко відрізняються. [2: 141]. Л.Л. Нелюбін пропонує позначити переклад творів минулих років як “діяхронічний”, розуміючи при цьому “переклад історичного тексту, написаного мовою попередньої епохи, сучасною мовою” [4: 46].

А. Паршин відносить діяхронічний переклад до категорії внутрішньомовного перекладу, що має таку дефініцію: переклад сучасною мовою історичного тексту, який був написаний на мові відповідної епохи [5]. Р. Якобсон вкладає у поняття внутрішньомовного перекладу інтерпретацію вербальних знаків за допомогою інших знаків тієї ж мови, внаслідок чого виявляється реальність знаків і спостерігається присутність значення, що є важливою складовою перекладу текстів попередніх епох сучасною мовою [6: 20].

Вивчаючи проблему історичної адаптації художнього тексту, Г.Т. Хухуні та І.І. Валуйцева також звертають увагу на термінологічну варіативність щодо позначення перекладу давніх текстів. Вони вважають, що словосполучення “діяхронічний переклад” є цілком вдалим терміном, однак у своїй роботі користуються поняттями “хронологічна адаптація” і “хронологічний” переклад [1: 276].

Очевидно, що пріоритетним завданням для перекладача тексту давньої епохи є адекватна передача змісту та стилістично-прагматичних параметрів оригіналу. Л.К. Латишев підкреслює, що критерієм якісного перекладу художнього тексту є повноцінна передача денотативного змісту оригіналу з дотриманням мовних та узуальних норм мови, на яку здійснюється переклад, із збереженням структурно-семантичних особливостей вихідного тексту, беручи до уваги рівноцінний регулятивний вплив на адресата тексту, який перекладається [3: 25].

Для перекладу сучасною мовою (мовної адаптації) “Кентерберійських оповідань” Дж. Чосера надзвичайно важливо розуміти особливості мови і віршування оригіналу, адже ритміко-інтонаційна варіативність твору, використання як власних лексичних ресурсів середньоанглійської мови, так і запозиченої лексики, є стилістично мотивованими в оригіналі, а тому релевантними для перекладу.

Лексикон Чосера є різноманітним як з точки зору етимологічного складу, так і стилістичної маркованості. Він включає велику частку романських запозичень, ідіоматичних виразів, розмовної лексики, архаїзмів тощо. Мові Чосера притаманне широке використання розгалуженої системи синонімів, що створює справжній виклик для перекладача.

Мета цієї статті – виокремити певні напрямки мовної адаптації тексту “Кентерберійських оповідань” у перекладі сучасною англійською мовою. Нами був проаналізований переклад Жерара Некастро (Gerard NeCastro), який характеризується дуже обережним ставленням перекладача до мовної тканини оригінального твору [8].

Лексична адаптація тексту “Кентерберійських оповідань” відбувається за такими основними напрямками:

1) відтворення реалій: *A YEMAN hadde he and servantz namo... (General Prologue, 101) [7] – They had a Yeoman with them; on that journey they would have no other servants... (General Prologue, 101) [8]*. Реалія *Yeoman* зберігається, однак орфографічна форма слова набуває сучасного вигляду.

2) передача власних назв: *His barge ycleped was the Maudelayne... (General Prologue, 410) [7] – His ship was called the Maudelayne... (General Prologue, 410) [8]*. У перекладі назва корабля супроводжується приміткою-поясненням перекладача: *Magdalene, as in Mary Magdalene* [8].

3) переклад запозичень з інших мов. Найчастіше зустрічаються французькі вкраплення, які відтворюються згідно із сучасними орфографічними нормами: *But if it lyke to this compaignye ... (The Friar's Tale, 1278) [7] – But if it would please this company ... (The Friar's Tale, 1278) [8]*.

4) відтворення цитат із латині: *Ay "Questio quid iuris" wolde he crie ... (General Prologue, 646) [7] – Questio quid iuris, he was always crying ... (General Prologue, 646) [8]*. Перекладач зберігає цитату мовою оригіналу, але супроводжує її перекладом англійською: *The question is, which law (pertains to this case)? [8]*.

5) заміна слів, що вийшли з ужитку, сучасними еквівалентами. Наприклад, дієслово *gunne* замінюється його сучасним еквівалентом *to begin*: *But in Pilates voys he gan to crie... (The Miller's tale, 3124) [7] – ... but began to cry aloud in Pilate's voice (The Miller's tale, 3124) [8]*. Внаслідок того, що дієслово *wyte* вийшло з ужитку, відбувається його заміна сучасним еквівалентом *blame*: *Wyte it the ale of Southwerk, I you preye (The Miller's tale, 3140) [7]. – ... blame it on the ale of Southwerk, as I pray (The Miller's tale, 3140) [8]*.

6) заміна слів, що зазнали семантичного розвитку та/або змінили своє функціонування у мові, функціональними еквівалентами: *He was a verray, parfit gentil knyght ... (General Prologue, 72) [7] – ...but was truly a perfect gentle knight... (General Prologue, 72) [8].*

Морфологічна адаптація “Кентерберійських оповідань” у перекладі сучасною англійською мовою спрямована на усунення невідповідностей між морфологічними формами Чосера та граматичними нормами сучасної мови і не призводить до спотворення смислу оригіналу, адже перекладач додатково використовує компенсаційні засоби. Наприклад, середньоанглійська форма множини іменників на –(e)n відтворюється згідно з сучасними граматичними нормами: *... Of Thebes, and of sustren two yborn (The Knight's Tale, 1019) [7] – ...Thebes and born of two sisters (The Knight's Tale, 1019) [8].* Відсутність маркування форми множини іменників в тексті оригіналу при перекладі компенсується морфологічною трансформацією: *For, lordynges, sith I twelve yeer was of age ... (The Wife of Bath's Tale, 4) [7] – ... since I was twelve years old ... (The Wife of Bath's Tale, 4) [8].* Незначна відмінність між формами сильної та слабкої відміни прикметників, яка ще спостерігається у Чосера, нівелюється у сучасному тексті: *The tendre croppes, and the yonge sonne ... (General Prologue, 7) [7] – ... tender new shoots in the grove and field, and the young sun ... (General Prologue, 7) [8].*

Синтаксична структура Чосера викликає необхідність застосування низки прийомів синтаксичної адаптації. Наприклад, *that* у Чосера широко використовується для підсилення інших сполучників, що потребує трансформації при сучасному перекладі: *Whan that the Knyght had thus his tale ytoold ... (The Miller's tale, 3109) [7] – When the Knight had ended his tale ... (The Miller's tale, 3109) [8].* Внаслідок обов'язковості підмета у структурі сучасного речення безособові речення оригіналу також зазнають зміни: *Bifil that in that seson on a day ... (General Prologue, 19) [7] – ... it happened that there came at night ... (General Prologue, 19) [8].* Багаторазове заперечення в межах одного речення у мові оригіналу відтворюється згідно із синтаксичними нормами сучасної англійської мови: *In at the route nas ther yong ne oold ... (The Miller's tale, 3110) [7] – In the entire crowd was there nobody, young or old ... (The Miller's tale, 3110) [8].* Іноді перекладач змушений дещо упорядковувати порядок слів та структуру середньоанглійського речення: *For he shal fynde ynowe, grete and smale, Of storial thyng that toucheth gentillesse (The Miller's tale, 3178-79) [7] – ...for they shall find plenty of historical matters, great and small, concerning noble deeds (The Miller's tale, 3178-79) [8].*

Отже, внаслідок значної часової дистанції між оригіналом та сучасним читачем при діяхронічному перекладі мова Чосера зазнає адаптації на усіх рівнях – лексичному, морфологічному та синтаксичному.

Література

1. Валуйцева И.И., Хухуни Г.Т. Время как фактор межкультурной коммуникации // Общение. Языковое сознание. Межкультурная коммуникация: сб. статей / Ин-т языкознания РАН. – Калуга: КГПУ им. К.Э. Циолковского, 2005. – 306 с.
2. Виноградов В.С. Перевод. Общие и лексические вопросы. – М.: КДУ, 2004. – 240 с.
3. Латышев Л.К. Технология перевода. – М.: НВИ-Тезаурус, 2000. – 278 с.
4. Нелюбин Л.Л. Толковый переводческий словарь. – М.: Флинта, Наука, 2005. – 320 с.
5. Паршин А. Теория и практика перевода. – http://zhurnal.lib.ru/w/wagarow_a_s/parshindoc.shtml.
6. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 16-24.
7. eChaucer. Chaucer in the Twenty-First Century. – <http://www.umm.maine.edu/faculty/necastro/chaucer/texts/>.
8. eChaucer. Chaucer in the Twenty-First Century. – <http://www.umm.maine.edu/faculty/necastro/chaucer/translation/>.